

BARRY BUZAN

**POPOARELE,
STATELE
ȘI FRICA**

O agendă pentru studii
de securitate internațională
în epoca de după Războiul Rece

Ediția a doua

CU O NOUĂ INTRODUCERE A AUTORULUI

Traducere din engleză de Vivia SĂNDULESCU

CARTIER
i s t o r i c

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 022 24 05 87, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md

Cartier & Roman LLC, Fort Lauderdale, SUA. E-mail: usa@cartier.md

Suport juridic: Casa de Avocatură *EuroLegal*

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

Cartier eBooks pot fi procurate pe iBookstore și pe www.cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail:

librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 022 24 10 00. E-mail:

librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712, București, România

Tel./fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Păslariuc

Editor: Gheorghe Erizanu

Lectori: Em. Galaicu-Păun, Valentin Guțu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Ruxanda Dobzeu, Anatol Tomoianu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Barry Buzan

PEOPLE, STATES AND FEAR

© 2005 ECPR Press

Barry Buzan

POPOARELE, STATELE ȘI FRICA

Ediția a II-a, martie 2014

© 1991, Barry Buzan.

© 2009, 2007, 2005, ECPR Press

© 2014, 2000, Editura Cartier pentru prezenta versiune românească. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sînt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Buzan, Barry.

Popoarele, statele și frica / Barry Buzan. – Ed. a 2-a. – Chișinău: Cartier, 2014

(Tipogr. „Bons Offices”). – 404 p.

500 ex.

ISBN 978-9975-79-727-6.

327+351.746

B 98

*Pentru Mark Zacher și Kal Holsti, care,
fiecare în felul său, m-au determinat
să mă apuc de această lucrare.*

CUPRINS

O nouă introducere a autorului	I
Prefață la ediția întâi	7
Prefață la ediția a doua	9
Cifre și tabele	12
INTRODUCERE	13
Problema securității naționale în relațiile internaționale	13
Securitatea – un concept incomplet dezvoltat	15
Evoluții din timpul anilor '80	23
Abordarea din această carte	25
Structura acestei cărți	37
CAPITOLUL 1	46
Securitatea individuală și securitatea națională	46
Securitatea individuală ca problemă socială	46
Securitatea individuală și cele două fețe ale statului	50
Statul ca sursă de amenințare	54
Concluzii: Securitatea individuală și securitatea națională	61
CAPITOLUL 2	68
Securitatea națională și natura statului	68
Identificarea statului ca obiect al securității	68
Ideea de stat	80
Instituțiile statului	92
Baza fizică a statului	100
Concluzii: State slabe și state puternice	105
CAPITOLUL 3	120
Insecuritatea națională: amenințări și vulnerabilități	120
Amenințări și vulnerabilități	120
Tipuri de amenințare, în funcție de sector	124
Acțiunea amenințărilor	142
Concluzii: Ambiguitatea amenințărilor	148
CAPITOLUL 4	153
Securitatea și sistemul politic internațional	153
Natura anarhiei internaționale	153

Caracterul statelor	160
Foloasele și limitele structurii sistemului în analiza securității	167
Societatea internațională	172
Concluzii: Anarhie și securitate	180
CAPITOLUL 5	192
Securitatea regională	192
Puntea de legătură între nivelurile statului și ale sistemului: complexe de securitate	193
Scurtă istorie a securității regionale	208
Complexele de securitate ca structuri: procese și consecințe ale schimbării	214
Concluzii: Complexele de securitate și analiza politică	226
Apendice: cadrul cuprinzător pentru analiza securității	231
CAPITOLUL 6	236
Securitatea economică	236
Natura economiei politice internaționale	236
Idea de securitate economică	240
Securitatea economică a statului	247
Securitatea economică și sistemul internațional	254
Concluzii: Perspectivele economiei politice a unei anarhii mature	266
CAPITOLUL 7	274
Dilema apărării	274
Definirea dilemei securității	275
Evoluția istorică a dilemei apărării	280
Durabilitatea dilemei apărării	289
Concluzii: Dilema apărării și securitatea	292
CAPITOLUL 8	297
Dilema putere-securitate	297
Luptele pentru putere și securitate	297
Revizionism și <i>status quo</i>	301
Natura revizionismului	306
Factorul militar	314
Concluzii: Poate fi rezolvată dilema putere-securitate?	322

CAPITOLUL 9	330
Securitatea națională și internațională:	
Problema politicii	330
Problemele logice	332
Problemele de percepție	344
Problemele politice	349
Concluzii: Stabilirea de politici ca parte a problemei securității naționale	357
CAPITOLUL 10	364
Considerații finale despre studiile de securitate internațională	364
Vedere de ansamblu: agenda securității	364
Rațiunile adoptării unei interpretări mai largi a securității și consecințele acesteia	369
Implicațiile pentru politică	375
INDICE	383

O nouă introducere a autorului

Această ediție a cărții *Popoarele, Statele și Frica (PSF)* e, cu excepția acestei introduceri, identică celei publicate în 1991. Scopul prefetei este parțial de a explica de ce a treia ediție nu a fost revăzută, dar și de a reflecta asupra relației dintre *PSF*, școala de la Copenhaga, textele mele și ale altora care au urmat-o, precum și asupra perspectivei mele față de carte, văzută acum prin lentilele lucrărilor scrise ulterior. Ce am abandonat și ce am reținut în lucrările următoare? Ce aș mai schimba și ce aș lăsa la fel? Cum înțeleg și reacționez eu la impactul *PSF*?

De ce nu am redactat a treia ediție?

Răspunsul simplu la această întrebare e că nu am fost rugat să fac una nouă. Dacă editorul care publica volumul era interesat de Relații Internaționale, probabil că aș fi fost rugat să redactez o nouă ediție. Cartea a avut vânzări stabile mulți ani la rând și, spre deosebire de alte cărți din colecția ECPR Classics, nu s-a epuizat niciodată. Dar în vârtejul asocierilor din lumea editorială, cartea a ajuns la Pearson, o editură de texte educaționale cu interes aproape neobservat pentru Relații Internaționale.

Al doilea motiv pentru care nu am redactat textul constă în faptul că am fost norocos să lucrez la redactarea lui în 1991. Fără ca eu să prevăd asta, redactarea a prins sfârșitul Războiului Rece. Astfel a doua ediție a cărții post-Război Rece nu a expirat atât de repede cum ar fi putut. De asemenea, redactarea operată între ediția din 1983 și cea din 1991 a fost una substanțială. A doua ediție este mult mai bine lucrată decât prima, ceea ce înseamnă că am spus aproape tot din ce am vrut să spun.

Al treilea și cel mai important motiv e că la sfârșitul anilor '80 am început o serie de publicații cu colegii de la Institutul de Cercetare a Păcii din Copenhaga (ICPC), unde în 1988 m-am angajat ca lider de proiect al grupului care cerceta aspectele non-militare ale securității europene. Lucram simultan la prima publicație și la redactarea *PSF*¹. Conexiunea cu ICPC a influențat redactarea *PSF* în multe feluri, inclusiv prin a mă face să realizez impactul primei ediții. O parte din această influență poate fi văzută în referințele la lucrările lui Ole Waever, principalul meu colaborator în proiect. Lucrările ulterioare și-au avut rădăcinile în *PSF* și astfel au ocupat spațiul în care s-ar fi mutat o a treia ediție. Ele au reflectat și alte surse, cum ar fi cele de la baza gândirii realist post-structuraliste a lui Ole Waever

vizavi de securitate, idei care s-au copt în teoria lui de *securitizare*: ideea conform căreia construcția socială de amenințări trebuie înțeleasă separat de analiza obiectiv-materialistă a amenințărilor². Am început să împărtășesc aceleași rădăcini în realism cu Ole, însă epistemologiile post-structuraliste și constructiviste îmi erau străine de vechile mele moduri de gândire; acest amestec a însemnat că seria de cărți asociată cu ce s-a numit mai apoi școala de la Copenhaga s-a distanțat de anumite aspecte de la baza *PSF*. Pe scurt, am adoptat perspectiva constructivistă a lui Waever în studiul securității și mi-am redus atașamentul față de perspectiva materialistă în baza căreia a fost concepută *PSF*. Dezvoltarea de mai departe a acestor idei pe parcursul anilor '90 și 2000 au amplificat dificultatea de a rescrie o a treia ediție. Nu doar pentru că spațiul intelectual pentru ea era deja ocupat de alte cărți, dar deoarece o schimbare a direcției epistemologice ar fi necesitat o redactare radicală. Astfel, chiar dacă mi-ar fi cerut un editor foarte implicat o a treia ediție, ar fi fost prea târziu pentru ea. În 1998 existau deja două cărți care rezultau din *PSF* în cadrul ICPC, iar în 2006 trei volume fuseseră publicate, iar un al patrulea urma să apară³.

Cu toate acestea, sigur nu arunc *PSF* la urna de gunoi intelectual. Cred că ea încă iscă interes, și sper că asta se va vedea și la a treia ediție. Parțial pentru că această carte a ajutat mult la dezvoltarea a noi lucrări (ale mele și ale altora) și astfel a rămas ceea ce a și fost în intenție: un început în gândirea despre securitate. E adevărat că atunci când a fost scrisă, se gândea puțin la conceptul de securitate, iar acum se gândește foarte mult în această direcție.

Care sînt continuitățile cheie și schimbările cheie de la *PSF* în scrierile mele ulterioare?

Cea mai remarcabilă descoperire recitind *PSF* pentru prima dată în cincisprezece ani a fost să realizez în ce măsură ea mi-a format gândirea și lucrările ulterioare. Am fost destul de conștient de faptul acesta, însă constatarea profunzimii și a detaliilor influenței au fost o surpriză mare pentru mine. Ken Booth a spus despre *PSF* că „rămîne cea mai comprehensivă analiză teoretică a conceptului [de securitate] în literatura relațiilor internaționale de azi și că de la publicarea ei, ceilalți dintre noi i-am scris notele de subsol”⁴. „Ceilalți dintre noi” desigur că mă include și pe mine, și nu doar vizavi de relații internaționale și securitate, dar și scrierile mele despre relații internaționale în general. Cu alte cuvinte, continuitățile sînt multe. Cred că explicația pentru acest fapt vine din partea lui Ole Waever, care a observat că „*PSF* a demonstrat că e posibil să iei conceptul de securitate în serios și

să îl folosești ca perspectivă analitică pentru multe subiecte vizînd relațiile internaționale. El a reușit să organizeze teoria de RI în jurul acestui concept⁵. Nu am intenționat să fac asta, dar așa a ieșit cartea, respectiv oferind direcții atît pentru gîndirea securității, cît și pentru lucrări generale de teorie a RI.

Poate cea mai surprinzătoare continuitate e rolul central pe care nivelurile și sectoarele de analiză l-au jucat în tot ce am scris eu ulterior. Ambele sînt clar enunțate în *PSF* (paginile 26, 31, 37-38, 124-141) și oferă principiile structurii cărții. Nivelurile de analiză (ideea de a structura teoria în termeni de scară spațială de la individ la sistem prin stat) e o unealtă veche din teoria RI, iar utilizarea ei derivează în mare parte din Waltz⁶. Sectoarele (perspective despre sistem prin lentilele unui anumit tip de relație și activitate: militară, politică, economică, socială etc.) erau deja implicite teoriei RI și a divizării științelor sociale în discipline la nivel general. Dar ele nu au fost nici discutate, nici concepute în același mod cu nivelurile. Explicitarea sectoarelor și combinarea lor cu nivelurile matricei a fost o mișcare originală⁷.

Atît nivelurile, cît și sectoarele, au continuat să joace un rol important în scrierile despre securitate ale școlii de la Copenhaga. Trei poziții ale școlii au fost bazate pe niveluri. Prima a promovat argumentul *PSF* (Capitolul 1) că securitatea internațională nu poate și nu ar trebui să fie redusă la securitate internațională. Lucrările ulterioare au rămas la ideea că există ceva mai important și distinctiv vizavi de securitatea colectivelor umane, fie ele state, națiuni sau orice altceva. Această poziție opune școala de la Copenhaga cu cercetători de pace, cei din studii de securitate critică și teoreticienii politici normativi, care vor să privilegieze individul ca ultim obiect de referință în securitate. De asemenea, poziția se situează în aceeași linie cu argumentele RI sau de securitate internațională stato-centrice, și în mod evident realismul, însă doar parțial, pentru că poziția școlii de la Copenhaga e deschisă și pentru alte entități colective decît statele.

Prin cea de-a doua poziție pe niveluri, evidentă în mai multe rînduri, ȘC devine un avocat puternic al importanței nivelului regional în analiza de securitate. Teoria complexă de securitate regională (TCSR) e dezvoltată în Capitolul 5 al *PSF*⁸. Teoria e bazată pe ideea că deoarece cele mai multe tipuri de amenințări traversează mai ușor distanțe scurte decît distanțe lungi, interdependențele din securitate țin să se concentreze în formațiuni regionale, cu poziții ontologice și analitice distincte de cele ale nivelurilor de stat sau de sistem. TCSR a fost dezvoltată mai departe în *Securitate: O nouă structură din analiză*, în special prin schimbarea definiției de interdependență de securitate, care să încorporeze perspectiva securitizării⁹. În sfîrșit, *Regiuni și putere: structura securității internaționale* a dat o prezentare empirică și

teoretică exhaustivă, umplînd golurile și modificînd unele idei și analize empirice din *PSF*.

Lucrul la TCSR e apropiat de a treia poziție pe niveluri a ȘC, care continuă niște argumente din *PSF* (pp. 167-172, 213-214) despre limitele teoriei polarității (ideea că numărul de mari puteri într-un sistem e o variabilă crucială) în analiza securității. TCSR face uz de polaritate ca variabilă structurală în cadrul complexelor de securitate și ca mod de gîndire despre efectele reciproce ale nivelurilor regionale și globale, unde „global” se referă la marile puteri și supraputeri. Dar polaritatea nu e pentru a determina simpatiile sau ostilitățile ca variabilă independentă alături de nivelurile globale și regionale. Acest argument e prezentat destul de detaliat în *Regiuni și puteri*, în care mecanismul unipolarității la nivel regional ca formă de complex de securitate „centrată” e unul dezvoltat. Continuînd argumentele din cartea din 2003, în lucrări ulterioare extind critica teoriei polarității argumentînd că distincția dintre mari puteri și supraputeri e atît de substanțială, încît subminează supoziția centrală a teoriei polarității precum că e necesară o singură distincție dintre mari puteri și alte state mai slabe¹⁰.

Sectoarele au rămas și ele proeminente în toate cărțile colective ale școlii de la Copenhaga, precum și în lucrările mele individuale. Aici a fost înregistrată o diviziune a muncii foarte clară. În linii mari, mi-am menținut interesele față de sectoarele militare și economice și pînă la un punct anumit, față de sectorul politic, central *PSF*. În *Securitate: o nouă structură pentru analiză*, care, spre deosebire de *PSF*, e structurată în primul rînd în jurul sectoarelor, am scris capitolele militare și economice. Participarea mea în discuția de securitate economică a fost de durată, evoluînd de la ediția *PSF* din 1983¹¹. Sectorul societal a fost abordat cu siguranță în *PSF*, în special vizavi de distincția dintre stat și națiune ca obiecte de referință (pp. 29-30, 80-115, 130-131). Discuțiile despre maleabilitatea identității în cadrul ideii de stat (pp. 80-92) și despre migrație (pp. 102-105) au anticipat discuții ulterioare despre identitate în securitatea societală. De la începutul anilor 1990, Ole Waever a devenit cercetătorul de bază în acest sector, astfel publicînd cartea *Identitate, migrație și noua agendă a securității în Europa*¹². Tot el a scris capitolele despre sectoarele societale și politice din cartea din 1998. Sectorul de mediu e abia menționat în *PSF* (pp. 139-141) – eu am făcut doar o ușoară digresiune în direcția lui¹³. Pentru cartea din 1998, Jaap de Wilde s-a concentrat pe acel capitol.

Cartea din 1998 cu Eric Herring, *Dinamica armelor în politica internațională*, e văzută uneori ca „anomalia” operei mele¹⁴. Pentru a-i înțelege poziția (alta decît extensia interesului meu în ale militariei), e nevoie să știți că *PSF* a fost de fapt o încercare eșuată de a scrie ce a devenit apoi

*O introducere în studii strategice*¹⁵. A început ca și capitol din acea carte, intenționată să prezinte conceptul de securitate ca ideea centrală a Studiilor de Strategie. Dar în curînd capitolul a prins viață și a devenit o carte aparte. La fel ca și cartea din 1987, *Dinamica armelor în politica internațională*, a fost o urmare a ediției PSF. Scopul ei a fost de a adapta o *Introducere în Studii Strategice* pentru piața în formare după încheierea Războiului Rece.

Cum am mai zis, e și multă continuitate între conținutul PSF și scrierile mele ulterioare pe teoria relațiilor internaționale. Și aici, nivelurile și sectoarele sînt proeminente pe tot parcursul cărților și se poate identifica o sofisticare continuă în felul în care sînt conceptualizate ambele. Contribuția mea la *Logica Anarhiei (LoA)*¹⁶ e structurată pe niveluri și sectoare, adăugînd la ele ideea de surse de explicare (variabile care explică anumite comportamente pe orice niveluri de analiză și în orice sector: structură, proces, capacitate de interacțiune). În PSF, sectoarele au fost abordate în mod empiric, în timp ce în LoA ele au fost prezentate în termenii metaforei lentilelor (pp. 20-25) (comparînd concepte sectoriale cu instrumente de analiză ale științelor naturale de la lentilele de lumină vizibilă pînă la razele infraroșii sau razele X). Ideea lentilelor e prezentă și în PSF, dar numai ca și caracteristică generală a conceptelor: fiecare tip de lentile scoate în evidență anumite calități și le mușamalizează pe altele. Această formulare a sectoarelor în termeni de lentile a fost dezvoltată în lucrările școlii de la Copenhaga¹⁷. Am scris o lucrare separată pe niveluri¹⁸, și aceste două linii conceptuale au fost combinate în proiectul la care am lucrat cu Richard Little, rezultat în *Sisteme Internaționale în Istoria Lumii (SIIL)*¹⁹. Acea carte a abordat și nuanțat conceptul nivelurilor, sectoarelor și al surselor pentru a explica schema din LoA, și l-a folosit ca sistem de gîndire a relațiilor internaționale în cadrul istoriei lumii. Multe alte idei care au apărut în teoria generală de RI au fost indicate în PSF. Ideea capacității de interacțiune (cantitatea și tipul de transport, comunicare și capacitatea de organizare în unități/sistem care determină ce fel de tipuri și grade de interacțiune sînt posibile) care joacă un rol central în LoA și în SIIL e acolo (pp. 153-159). Identificarea confuziei lui Waltz dintre sistemul de niveluri și structură, care a jucat un rol important în LoA, se află tot în acea lucrare (p. 160). Ideea statelor slabe (definite ca state cu coeziune socio-politică joasă) în sisteme puternice (p. 161) e abordată în SIIL, la fel cum e și ideea durabilității identității naționale în mod independent, mai tîrziu devenită parte atît din securitatea societății, cît și din tema SIIL a parohialității în sectorul societal.

PSF a generat și multe linii analitice pentru dezvoltarea interesului meu față de Școala Engleză (ȘE). Atunci cînd scriam PSF în 1989-1990 aveam dubii că

înregistrasem termenul de „Școală Engleză”, deși eram la curent cu lucrările lui Hedley Bull și ideea de societate internațională. La un nivel mai profund, probabil că cercetările lui Kal Holsti, ale cărui lucrări au apărut în tradiția ȘE chiar dacă el nu a utilizat acel nume, m-au inspirat să urmez această direcție. Poate că legătura cu ȘE a ținut de logica anarhiei deja prezentă în *PSF*. Ideea spectrului de anarhii de la cele imature (conflictuale și dezordonate) la cele mature (pașnice și guvernate de reguli) e dezvoltată în capitolele 4 și 6, în conjuncție fermă cu idei de societate internațională. Dacă aș fi fost mai bine versat în ȘE, aș fi purtat discuția în limbajul pluralismului și al solidarismului, cum am ajuns să o fac în lucrări ulterioare. În orice caz, acest interes față de logici multiple ale anarhiei lansate în *PSF* s-a transformat rapid în critică a neorealismului²⁰ și în lucrări integrând ȘE în teoria de bază²¹ și în Studii de Securitate²². Tot astfel am purtat conversații cu Alex Wendt, a cărui gândire era orientată în aceeași direcție, respectiv permițându-mi recenta încercare de a remodela teoria ȘE în termeni socio-structurali în baza constructivismului lui Wendt²³. Chiar dacă abia auzisem de constructivism când scriam *PSF*, am făcut referințe la concepții „mutual constitutive” atât ale statului și sistemului (p. 71-72), cât și ale suveranității și anarhiei (p. 154), și la un argument general dezvoltat pe tot parcursul cărții vizavi de maleabilitatea anarhiei (de exemplu pp. 153-159). Odată ce constructivismul s-a stabilit în spectrul epistemologic al RI, *PSF* m-a îndemnat să fiu receptiv la el.

Gândirea în termeni de niveluri și sectoare începută în *PSF* mi-a modelat și perspectiva asupra Școlii Engleze. Sectoarele oferă un mod de conceptualizare al societății internaționale și mondiale în baza caracteristicilor lor societale, economice și politice. Naționalismul e prezentat în termeni foarte apropiați de ceea ce am numit eu apoi o instituție primară a societății internaționale (p. 88), iar cercetarea securității economice în *PSF* mi-a permis să văd mai ușor deficiența Școlii Engleze în acest sector. În capitolul 8 despre dilema putere-securitate, am eșuat în a vedea legătura dintre Status Quo, starea de Reviziune și natura societății internaționale, în pofida paralelei evidente (acum) dintre cele trei tipuri de revizionism pe care le-am analizat: ortodox, reformator, revoluționar și cele trei R-uri ale lui Wight – realismul, raționalismul și revoluționarismul. La nivel formal, un ecou similar poate fi găsit și în felul în care am relaționat securitatea ca *via media* dintre putere și pace²⁴, reflectând o înclinare spre relaționări similare ale societății internaționale (Grotius) ca *via media* dintre Hobbes și Kant, realizate de Școala Engleză. În aceeași linie, întrebările din Capitolul 2 despre analogia dintre anarhia la nivel individual și anarhiile internaționale, unde statele sînt membre, amintește de exercițiul similar al lui Bull. Această mișcare deschide calea gândirii ulterioare²⁵ despre societăți de ordinul doi (acele cu entități colective ca membri) ca element-

cheie distinctiv pentru Școala Engleză, care o îndepărtează de teorii politice și sociologice reduționiste, trășind asocierea exclusivă a conceptului de societate cu indivizi ca membri. Societățile indivizilor diferă de societățile statelor la fel cum anarhiile bazate pe indivizi sînt profund diferite de anarhiile statelor.

Legăturile dintre *PSF* și cercetarea mea asupra Școlii Engleze de apoi sînt vizibile și ele. Un argument detaliat din Capitolul 4 (pp. 172-180) e o refutare a pesimismului interpretării lui Bull și a lui Watson vizavi de expansiunea societății internaționale²⁶. Am început să dezvolt acest argument în *De la societate internațională la una globală*, dar, împreună cu Richard Little, avem un plan mai mare de a spune întreaga poveste din perspectiva apariției, evoluției, declinului temporar și al jocului dintre instituții primare (cele profunde, evaluate și constitutive societății, în contrast cu instituțiile secundare recente, instrumentale, reprezentînd regimuri și organizații interguvernamentale, studiate foarte des în Relații Internaționale). Readucînd în tablou ceea ce le-a scăpat membrilor Școlii Engleze (cum ar fi, evident, economia internațională și regiunile), ar trebui să contribuie la o relatare mai solidară și pozitivă a acestei narări cruciale.

În mijlocul acestei continuități, schimbarea majoră, menționată deja mai sus, a fost adoptarea teoriei securitizării a lui Waever, ceea ce în consecință a deplasat discuția pericolelor de pe fundamente neo-realiste/materialiste pe fundamente constructiviste. Dar chiar și aici e înregistrată continuitatea. Ideile lui Waever îmi penetrau deja gîndirea în timpul rescrierii *PSF*, lucru evident în citarea schemei lui asupra nivelurilor (pp. 29, 123, 371). Și chiar dacă eu nu eram deosebi de conștient de asta atunci, integrarea animozităților în complexe de securitate ca variabilă distinctă de echilibrul puterilor (p. 192-197) e deja un pas major spre constructivismul lui Wendt concentrat pe relațiile dintre prieteni, rivali și inamici²⁷.

Dacă aș fi reeditat *PSF*, ce aș păstra și ce aș modifica?

O parte din răspunsul la această întrebare e deja clar din discuția de mai sus despre ce s-a schimbat și ce a rămas la fel, dar e important să analizăm mai detaliat cîteva elemente.

În eventualitatea unei noi ediții, aș menține cu certitudine două argumente care sînt evidente în *PSF*. Prima e poziția asupra securității individuale și opoziția față de reducerea securității internaționale la securitate umană. După cum am argumentat, securitatea umană e în mare parte redundantă în termeni analitici, practic neadăugînd nimic dincolo de conceptul de drepturi ale omului²⁸. Motivul utilizării conceptului de securitate umană e în mare parte

politic, adesea greșit înțeles și contraproductiv. Încă accept în mare argumentul din Capitolul 1 și cred că focusarea pe tensiuni de durată dintre nivelurile de analiză și obiectele de referință ale securității e o modalitate mai bună de a integra nivelul individual decât încercarea de a vedea acest concept ca ultim obiect de referință. Deoarece securitatea internațională se referă în primul rând la securitatea entităților colective, ea vizează mult mai mult decât securitatea umană, iar pierderea din vedere a acestui fapt e, cred eu, nu doar o eroare analitică, dar și una care ar putea îndepărta și mai mult scopurile normative ale multora dintre cei care promovează securitatea umană.

Al doilea argument pe care l-aș menține e cel din Capitolul 10, care susține că Studiile de Securitate Internațională ar trebui să încorporeze Studiile de Strategie și nu invers. Această poziție e inerentă schemei de securitzare, care, în principiu, permite oricărei construcții adecvate a amenințării, nu neapărat din sfera militarului, să poată fi interpretată ca ținînd de „securitate”. Această idee a fost promovată intens în lucrările ulterioare ale Școlii de la Copenhaga²⁹.

Aș păstra și liniile principale de argumentare pe problemele politicilor din Capitolul 9. Mi se pare un cadru destul de bun pentru presiuni mutuale, dar acum aș dezvolta discuția conclusivă despre convergență și anarhie matură în termenii Școlii Engleze conturați în studiul *De la societate internațională la una globală?*

Cea mai evidentă schimbare ar fi să împlutesc argumentul securitzării mult mai adînc pe tot parcursul textului, deși dacă aș face asta, cartea ar semăna prea mult cu *Securitate: Un nou cadru pentru analiză și succesul acesteia, Politica Securității*. Tot Capitolul 3 despre amenințări e, din această perspectivă, greșit, deși discuția din cadrul lui e sustenabilă în termeni materialști. Aici sectoarele sînt prezentate pe larg, însă discuția amenințărilor e în întregime materialistă și deloc deschisă gîndirii în bază de securitzare. Sectoarele nu sînt percepute ca surse de obiecte de referință. Înțelegerea *PSF* e mai condiționată de niveluri decât de sectoare și, din perspectiva actuală, devine astfel mult prea centrată pe stat. Argumentele conform cărora statul devine obiect cheie de referință (pp. 37-40) implică subordonarea celorlalte două niveluri, individuale și sistemice, statului. Din motivele enunțate mai sus, aș susține doar subordonarea nivelului individual statului, dar ce am scris apoi a deschis perspectiva investigației nivelului obiectelor de referință sistemice pe cont propriu³⁰. Cîteva dintre obiectele de referință sistemice (cum ar fi regulile economiei globale sau anumite scheme mai mari de înțelegere a identității) devin clar vizibile doar în alte sectoare decât cele militare și politice. În *PSF* nu am luat în considerație sectoarele ca surse de obiecte de referință nici măcar în discuția sectorului economic din Capitolul 6. Gîndind obiectele de referință, m-am axat prea mult pe schema în bază de niveluri. Atunci și eu, și Waever, ambii stato-centric,

eram într-o barcă, după cum reflectă trasarea discuției politicilor din Capitolul 9 în termenii modelului de securitate stato-centric al „clepsidrei”. Dar nu după mult timp, Școala de la Copenhaga, abia la începuturi, a abandonat această poziție, mai întâi într-o carte pe securitate societală³¹, în care a tratat grupurile identitare ca națiunile și religiile drept obiecte de referință, apoi permițând deschiderea generală față de obiecte de referință din toate sectoarele în baza focusării lor pe teoria securitizării³².

A doua schimbare generală ar fi să construiesc o perspectivă a Școlii Engleze mult mai general și profund înrădăcinată în argumentul din lucrările ulterioare în termenii menționați mai sus.

Pe lângă aceste două modificări generale, câteva argumente nu ar rămâne în vigoare în forma actuală.

În discuția tipurilor de state din Capitolul 2 (pp. 80-92), categoria națiune-stat ar trebui anulată. Între timp, am citit multă istorie și sociologie istorică și teorie constructivistă, și mi-e clar că toate națiunile-state contemporane sînt într-o formă sau alta produsele unui proces de stat-națiune.

În parte datorită concentrării pe state slabe/puternice, deși ar trebui, nu e menționată ideea de pace democratică ca parte din argumentul despre variabilitatea anarhiei/statelor.

În *PSF* par dedicat totalmente ideii că lumea de după Războiul Rece ar fi multipolară și vîndut teoriei de declin al SUA. Nici măcar nu iau în considerație posibilitatea unipolară. Această orbire e sistematică și evidentă în discuția marilor puteri și complexelor de securitate regională (pp. 213-214); a anarhiei mature (pp. 266-270); și a dilemei de apărare (pp. 289-292), unde îmi scapă chiar și destrămarea iminentă a Uniunii Sovietice. În special ultima scăpare e umiltoare, din moment ce în prefața la a doua ediție (p. 11), am jubilat că identificasem corect Uniunea Sovietică ca stat slăbit în prima ediție (1983: 66).

Teoria Complexului de Securitate Regional, așa cum e prezentată în Capitolul 5, e în general OK, deși ar trebui să fie adaptată refocusării pe securitizare, cum am făcut-o în lucrări ulterioare³³. Din nou, ar interveni problema reeditării fără a acoperi același teren ca în cărțile de apoi, în special interpretarea teoriei complexelor de securitate regională în *Regiuni și puteri*. O schimbare evidentă față de *PSF* e abandonarea distincției dintre complexe de nivel „înalt” și „jos” (p. 200) în favoarea nivelurilor globale și regionale, a complexelor puterilor mari și a supercomplexelor. Altă modificare ar viza Cornul Africii, care nu mai e văzut ca parte din complexul Orientului Mijlociu (p. 205), dar înțeles ca Africa sub-sahariană. De asemenea, acum aș accentua granițele și schimbările granițelor ca parte din structura esențială (pp. 214-218), așa cum e realizată în *Regiuni și puteri*.

Concluzie: succesele și eșecurile *PSF*

Judecînd după asemenea măsuri ca indexul de citate din științe sociale și numărul de legături web dat de o căutare pe Google, *PSF* e de departe publicația mea cea mai de succes, deși e aproape de a fi detronată de două cărți ale Școlii de la Copenhaga: *Securitate: un nou cadru pentru analiză și Regiuni și puteri*. Cele trei scopuri exprimate ale cărții (p. 31) erau:

- de a aprofunda sofisticarea conceptuală prin care e discutată securitatea;
- de a reduce potența politică a securității naționale prin expunerea limitelor și contradicțiilor ei; și
- sintetizarea înțelegerii despre relații internaționale în plan general.

Primul scop a fost realizat în mod substanțial, deși mai mult printre cercetători, profesori și studenții lor decît în discursul public de politici. Securitatea nu mai e un concept subdezvoltat, ci e studiată de multe școli de gîndire³⁴. Nu pare nerezonabilă afirmația că *PSF* a jucat un rol util în această dezvoltare, deși, după cum susține Waever, dezvoltarea în sine e mult mai evidentă în Europa și într-o anumită măsură în Asia decît în SUA³⁵. Dezbaterile predominante despre securitate în Europa iau adesea atît conceptul însuși, cît și problemele ce țin de politici, ca ceea ce necesită investigare, cam ce încearcă *PSF* să încurajeze. Dezbaterile predominante despre securitate din SUA iau conceptul ca un dat, în mare parte, și se concentrează pe politici și strategii, uneori făcînd pauze pentru a lua poziție față de ideea că securitatea ar trebui să fie lăsată exclusiv în mîna sectoarelor militare și politice sau dacă ar trebui gestionată de mai multe sectoare. Literatura americană de securitate face multe trimeri la *PSF*, deși impactul acesteia asupra gîndirii conceptului de securitate în sine a fost minim. Un produs colateral rezultat din nuanțarea sofisticării conceptuale despre securitate a fost găsirea terenului comun al securității pentru Studiile de Cercetare a Păcii și cele de Securitate, unul dintre scopurile *PSF* în edițiile din 1983 și din 1991.

Probabil că al doilea scop a fost mereu ușor utopic, și în special în lumea de după 11 Septembrie progresul e minim. Discursul politicilor publice în multe țări, în mod evident în Israel și în Orientul Mijlociu, SUA, Rusia, China și în state autoritare, încă folosește securitatea ca asul din mîneacă, justificînd și legitimizînd politici dure și regimuri autoritare.

Al treilea scop a fost în mare parte realizat: în ultimii ani, s-a înregistrat un progres considerabil în sofisticarea conceptuală a Relațiilor Internaționale. Cum a observat Waever, parte din sofisticare rezultă din revărsarea Studiilor de Securitate în dezbaterile mai largi ale Relațiilor Internaționale³⁶. Ar fi însă greu de susținut că *PSF* a jucat mai mult decît un rol minor în această turnură.

Cîteva argumente, poziții și concepte concrete din PSF au pătruns în literatura de specialitate. Cadrul sectorial început în PSF a influențat atît lucrul ulterior al Școlii de la Copenhaga, cît și textele din *Studii de Securitate*³⁷. Asta reflectă parțial succesul substanțial al inițiativei de extindere a agendei Studiilor de Securitate Internațională și de a vedea securitatea în termeni interdependenți. Ambele teme sînt proeminente în PSF, deși succesul lor rezultă din impactul multor lucrări și al șirului larg de schimbări din lumea reală, cum ar fi globalizarea ca fapt și ca și concept definitoriu. În cel mai bun caz, PSF poate pretinde că a prins *Zeitgeist*-ul la o etapă timpurie și a trasat direcția corectă. Interesul pentru dilema securității a crescut, dar, din cîte știu eu, analiza acesteia din PSF (Capitolul 8) a avut doar un efect marginal. Încă mai cred că unele dintre ideile capitolului respectiv sînt bune, cum ar fi urmărirea drumului Chinei de la revoluție la revizionism aproape ortodox. Ar fi fost util să redactez acest capitol în termenii Școlii Engleze, în bază de Status Quo și Revizionism și în contextul societății internaționale.

O măsură a carierei de succes (sau de lipsa acestuia) din Relații Internaționale este inventarea termenilor care iau foc și încep să fie general utilizați în disciplină: polaritatea, interdependența, lupta dintre civilizații. PSF e o afirmație modestă în acest sens vizavi de *sectoare și obiecte de referință* – termeni folosiți atît de liber, încît sursa acestora a fost uitată. Termenul lui Waever de *securitizare*, proeminent atît în lucrările lui, cît și în cele ale Școlii de la Copenhaga, a fost, în același fel, un succes considerabil. Doi termeni din PSF, într-o frustrare și dezamăgirea mea, au eșuat în a sălta în public, chiar dacă acoperă idei importante absente în alți termeni. Primul este distincția dintre *state slabe și puternice* (înrădăcinată în coeziunea socio-politică a statului și în abilitatea rezultantă a acestuia de a-și afirma statalitatea) versus *puteri slabe și puternice* (înrădăcinată în capabilitate materială) (pp. 105-115). Într-o lume în care state eșuate sau pe cale de eșec și politici de identitate sînt în topul agendei internaționale, distincția aceasta e esențială. Cu toate acestea, literatura de specialitate se luptă într-o confuzie de termeni, utilizînd acești doi termeni ca sinonime, uneori cu un sens, alteori cu un altul, iar alteori cu amîndouă. Între altele, distincția poate servi ca bază atît ca opoziție loialității neorealiste pentru „unități asemănătoare”, cît și ca interogare a suveranității/anarhiei formînd cadrul sistemului internațional și al gîndirii asupra societății internaționale.

Al doilea eșec este al termenului *dilema apărării* (capitolul 7), care denotă tensiunea dintre frica de război și frica de înfrîngere. Acesta diferă de dilema securității, care denotă jocul mutual al actorilor din jurul fricii de înfrîngere. Dilema apărării aparține actorilor individuali; exemple evidente ar fi Japonia și Germania, care au suferit înfrîngeri grele și care pe parcursul Războiului Rece

au fost în primele linii pentru orice angajamente nucleare. Dacă se materializau angajamentele, ambele țări ar fi fost distruse. Dilema apărării e reflectată și în argumentele lui Ole Waever, când afirmă că securitizarea UE e bazată pe frica Europei de a se întoarce la trecutul ei dinainte de 1945. Termenul pare extrem de util nu doar pentru discuții teoretice, dar și pentru condițiile reale ale unor părți importante ale lumii. Așa cum atît costul, cît și puterea distructivă a armelor crește, ceea ce reprezintă acest termen poate deveni mai important în relații internaționale – o temă bine abordată în lucrarea lui Dan Deudney³⁸.

O reflecție finală e întrebarea din *PSF* (p. 148) dacă statele trebuie să fie sau doar să se simtă amenințate pentru a-și menține cererea funcțiilor hobbesiene (și astfel a legitimității politice) și pentru a facilita procesul de guvernare din cadrul lor (prin generarea unei forțe centripete care să se opună forțelor centrifuge care tind să fragmenteze statul). Trebuie statele, sau mai degrabă liderii acestora, nu doar să reacționeze la amenințări, dar și să genereze și să le manipuleze pentru a-și mări controlul lor asupra cetățenilor? Această întrebare fundamentală nu are răspuns în *PSF* și pare un candidat fructuos pentru mai multă cercetare. Implicările ei teoretice țintesc inima teoriei securitizării. La nivel empiric, ne putem gândi la epopeea teribilă a destrămării Iugoslaviei; la căutările curioase ale SUA pentru găsirea unui inamic în anii 1990 (mai întâi Japonia, apoi China, apoi Islamul, apoi statele în destrămare și rezolvînd definitiv problema pe 11 Septembrie); la dependența aparentă a Pakistanului față de rivalitatea cu India pentru a-și justifica propria existență ca stat. Toate acestea sugerează validitatea întrebării și importanța acumulării unei înțelegeri a naturii statului. Cu asemenea întrebări persistente, *PSF* pare să continue să exercite o influență puternică asupra textelor mele ulterioare. Se pare că mult din cercetarea mea din ultimul sfert de secol și mult din ceea ce planific să fac mai departe sînt formate de gîndurile unui profesor tînăr de 30 și ceva de ani chinuindu-se să își scrie a doua carte. Mi-e dificil să decid dacă asta mă inspiră sau mă descurajează. Ar trebui totuși să inspire actuala generație ambițioasă de treizeci de ani să creadă că lucrările lor ar putea fi de interes durabil.

Traducere de Paula Erizanu

Note

- 1 Buzan, Barry (1990) Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre, Elzbieta Tromer and Ole Wæver, *Reordonarea securității europene: scenarii pentru era de după războiul rece* (The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era), Londra, Pinter.
- 2 Wæver, Ole (1995) „Securitzare și desecuritzare” (‘Securitization and Desecuritization’), în Ronnie D. Lipschutz (ed.) *Despre Securitate* (On Security), New York: Columbia University Press, 46–86.
- 3 Wæver, Ole, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre, et al. (1993) *Identitate, migrație și noua agendă de securitate în Europa* (Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe), Londra, Pinter; Buzan, Barry, Ole Wæver și Jaap de Wilde (1998) *Securitate: un nou cadru pentru analiză* (Security: A New Framework for Analysis), Boulder Co., Lynne Rienner; Buzan, Barry și Ole Wæver (2003) *Regiuni și puteri: structura securității internaționale* (Regions and Powers: The Structure of International Security), Cambridge: Cambridge University Press; Wæver, Ole, Barry Buzan, și Jaap de Wilde (2007) *Politicile securității* (The Politics of Security), Boulder Co., Lynne Rienner.
- 4 Booth, Ken (1991) „Securitate și emancipare” (‘Security and Emancipation’), *Revista de Studii Internaționale* (Review of International Studies), 17:4, 313–26.
- 5 Wæver, Ole (2005), ‘Ole Wæver’s 10’, *Politik Tidsskriftet Politik*, 4:7, <http://www.tidsskriftetpolitik.dk/index.php?id=125> (accesat la 18 iunie 2006)
- 6 Waltz, Kenneth N. (1959), *Omul, Statul și Răzbiul*, (Man, The State and War), New York: Columbia University Press; Waltz, Kenneth N. (1979) *Teoria Politicii Internaționale*, (Theory of International Politics), Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- 7 Vezi mai jos, Buzan, Barry, Charles Jones and Richard Little (1993) *Logica anarhiei: de la neorealism la realism structural* (The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism), New York: Columbia University Press.
- 8 Vezi Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer and Wæver, op. cit.
- 9 Buzan, Barry, Ole Wæver and Jaap de Wilde (1998), *Securitate: un nou cadru pentru analiză*, (Security: A New Framework for Analysis), Boulder Co., Lynne Rienner.
- 10 Buzan, Barry (2004b), *SUA și Marile Puteri: politica lumii în secolul douăzeci și unu* (The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century), Oxford: Polity.
- 11 Buzan, Barry, „Structură economică și securitate internațională: limitele cazului liberal” (‘Economic Structure and International Security: the Limits of the Liberal Case’), *International Organization*, 38:4 (1984) 597–24; Buzan, Barry, „Securitate economică” (‘Economic Security’), în Richard Stubbs și Geoffrey Underhill (eds.), *Economia politică și sistemul internațional: probleme globale, dinamici regionale și conflict politic* (Political Economy and the International System: Global Issues, Regional Dynamics and Political Conflict), Toronto, McLelland and Stewart (London, Macmillan), 1994.

- 12 Wæver, Buzan, Kelstrup, Lemaitre, et al., op. cit.
- 13 Buzan, Barry (1992) „Mediul ca Problemă de Securitate” (‘Environment as a Security Issue’), în Paul Painchaud (ed.), *Geopolitical Perspectives on Environmental Security*, Cahiers du GERPE, Laval University, Quebec, May.
- 14 Buzan, Barry și Eric Herring (1998), *Dinamica armelor în lumea politicii (The Arms Dynamic in World Politics)*, Boulder Co., Lynne Rienner.
- 15 Buzan, Barry (1987), *O introducere în studii strategice: tehnologia militară și relațiile internaționale (An Introduction to Strategic Studies: Military Technology and International Relations)*, Londra: Macmillan.
- 16 Buzan, Jones și Little, op. cit.
- 17 Buzan, Wæver și de Wilde, op. cit.
- 18 Buzan, Barry (1995) „O reconsiderație a nivelului problemei analizei în relații internaționale” (‘The level of analysis problem in international relations reconsidered’) în Ken Booth și Steve Smith (eds.), *International Political Theory Today*, Londra, Polity Press, 198–216.
- 19 Buzan, Barry și Richard Little (2000) *Sistemul internațional și istoria universală: reinventarea studiului relațiilor internaționale, (International Systems and World History: Remaking the Study of International Relations)*, New York: Oxford University Press
- 20 Buzan, Jones și Little, op. cit.
- 21 Buzan, Barry (1993) „De la sistem internațional la societate internațională: realismul structural și teoria regimului în confruntare cu Școala Engleză” (‘From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School’), *Organizația Internațională (International Organization)*, 47:3, 327–52.
- 22 Buzan, Barry (1996) „Securitatea internațională și societatea internațională” (‘International Security and International Society’), în Rick Fawn, Jeremy Larkin and Robert Newman (eds.), *Societatea Internațională după Războiul Rece (International Society After the Cold War)*, Londra, Macmillan, 261–87.
- 23 Buzan, Barry (2004a) *De la societate internațională la una globală? Teoria Școlii Engleze și structura socială a globalizării (From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 24 În PSF, dar mai explicit în Buzan, op. cit., 109–25.
- 25 Buzan, op. cit.
- 26 Bull, Hedley, și Adam Watson (eds.) (1984) *Expansiunea Societății Internaționale (The Expansion of International Society)*, Oxford: Oxford University Press.
- 27 Wendt, Alexander (1999): *Teoria socială a politicii internaționale (Social Theory of International Politics)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 28 Buzan, Barry (2004c) „O noțiune reducționistă, idealistă, care dă un mic plus de valoare analitică” (‘A Reductionist, Idealistic Notion that Adds Little Analytical Value’) în „Secțiune specială: ce e «securitatea umană»?” (‘Special Section: What is „Human Security”?’), *Dialogul securității (Security Dialogue)*, 35:3, 369–70.
- 29 Buzan, Wæver și de Wilde, op. cit.; Wæver, Buzan, și de Wilde, op. cit.
- 30 Buzan, Wæver și de Wilde, op. cit.; Wæver, Buzan, și de Wilde, op. cit.

- 31 Wæver, Buzan, Kelstrup, Lemaitre, et al., op. cit.
- 32 Buzan, Wæver și de Wilde, op. cit.; Wæver, Buzan, și de Wilde, op. cit.
- 33 Buzan, Wæver și de Wilde, op. cit.; Buzan și Wæver, op. cit.
- 34 Smith, Steve (1999) „Insecuritatea crescândă a studiilor de securitate: conceptualizarea securității în ultimii 20 de ani” (‘The Increasing Insecurity of Security Studies: Conceptualizing Security in the Last Twenty Years’), *Politica de securitate contemporană (Contemporary Security Policy)*, 20:3, 72–101; Wæver, Ole (2004): „Aberystwyth, Paris, Copenhaga: noile „școli” de teorie a securității și originile lor între nucleu și periferie” (‘Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New „Schools” in Security Theory and their Origins between Core and Periphery’), articol pentru ISA în Montreal, martie 2004. <http://zope.polforsk1.dk/securitytheory/waever-montreal/>
- 35 Wæver, Ole, și Barry Buzan, „După întoarcerea la teorie: trecutul, prezentul și viitorul studiilor de securitate” (‘After the Return to Theory: The Past, Present, and Future of Security Studies’), în Alan Collins (ed.) *Studii contemporane de securitate (Contemporary Security Studies)*, Oxford University Press, 2006.
- 36 Ibid.
- 37 Hough, Peter (2004) *Înțelegerea securității globale (Understanding Global Security)*, Londra: Routledge; Sheehan, Michael (2005) *Securitatea internațională: o investigație analitică (International Security: An Analytical Survey)*, Boulder Co.: Lynne Rienner; Collins, Alan (ed.) *Studii contemporane de securitate (Contemporary Security Studies)*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- 38 Deudney, Daniel H. (1995) „Sistemul din Philadelphia: suveranitate, controlul armelor și echilibrul puterilor în uniunea statelor americane, circa 1787-1861” (‘The Philadelphian System: Sovereignty, Arms Control, and Balance of Power in the American States-Union, Circa 1787–1861’), *Organizația Internațională (International Organization)*, 49: 2, 191–228; Deudney, Daniel (2000) „Redefinirea realismului: anarhie, securitate și contexte materiale în schimbare” (‘Regrounding Realism: Anarchy, Security and Changing Material Contexts’), *Studii de securitate (Security Studies)* 10:1, 1–45; Deudney, Dan (2006) *Limitarea puterii: teoria securității republicane de la polis la satul global (Bounding Power: Republican Security Theory from the Polis to the Global Village)*, Princeton: Princeton University Press.

Cîteva publicații adiționale ale Școlii de la Copenhaga și ale lui Buzan evoluînd cu și după PSF (în ordine cronologică):

1. Jahn, Egbert, Pierre Lemaitre, Ole Wæver (1987) *Securitate europeană – probleme de cercetare asupra aspectelor non-militare (European Security – Problems of Research on Non-Military Aspects)*, Lucrările de la Copenhaga 1, Centrul pentru Cercetarea Păcii și a Conflictului (ulterior Institutul de Cercetare a Păcii), august.
2. Buzan, Barry (1989) „Viitorul securității europene” (‘The Future of European Security’), în Pierre Lemaitre, Ole Wæver și Elzbieta Tromer (eds.), *Polifonia*

europăeană (*The European Polyphony*), Londra, Macmillan.

3. Buzan, Barry (1991) „Noi grile ale securității globale în secolul douăzeci și unu” (‘New patterns of global security in the twenty-first century’), *International Affairs*, 67:3, 431–51.
4. Buzan, Barry (1991) „E posibilă securitatea internațională?” (‘Is International Security Possible?’), în Ken Booth (ed.), *Noua gândire a strategiei și securității internaționale (New Thinking About Strategy and International Security)*, Londra, Unwin-Hyman, 1991.
5. Buzan, Barry (1992) „Securitatea regională din lumea a treia în perspectiva istorică și structurală” (‘Third World Regional Security in Historical and Structural Perspective’), în Brian Job (ed.) *Dilema insecurității: securitatea națională a statelor din lumea a treia (The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States)*, Boulder: Lynne Rienner, 167–98.
6. Buzan, Barry și Ole Wæver (1992) „Încadrarea securității nordice – scenariile europene pentru anii 1990” (‘Framing Nordic Security – European Scenarios for the 1990s and Beyond’), în Jan Øberg (ed.), *Securitatea nordică în anii 1990: opțiuni într-o Europă în schimbare (Nordic Security in the 1990s: Options in the Changing Europe)*, Londra, Pinter, 85–104.
7. Buzan, Barry (1994) „Are apărarea non-ofensivă un viitor în lumea de după Războiul Rece?” (‘Does NOD have a future in the post-Cold War world?’) în Bjørn Møller și Haşkan Wiberg (eds.), *Apărarea non-ofensivă în secolul 21 (Non-Offensive Defence for the 21st Century)*, Westview Press, 11–24.
8. Buzan, Barry (1994) „Ordinea securității din Asia-Pacific după Războiul Rece: conflict sau cooperare” (‘The Post-Cold War Asia-Pacific Security Order: Conflict or Cooperation’), în Andrew Mack și John Ravenhill, (eds), *Cooperarea Pacificului: construind regimuri economice și de securitate în regiunea Asia-Pacific (Pacific Cooperation: Building Economic and Security Regimes in the Asia-Pacific Region)*, St. Leonards: Allen și Unwin Australia; Boulder Co.: Westview Press, 130–51.
9. Buzan, Barry (1995) „Securitate, stat și noua ordine mondială, și altele” (‘Security, the State and the New World Order, and Beyond’) în Ronnie Lipschutz (ed.), *Despre securitate (On Security)*, New York, Columbia University Press, 187–211.
10. Buzan, Barry (1996) „Paradigme în schimbare ale securității naționale și internaționale și implicațiile acestora pentru planificarea securității puterilor de mijloc” (‘Changing Paradigms of National and International Security and Their Implications for the Security Planning of Middle Powers’), în Byong-Moo Hwang și Yong-Sup Han (eds), *Politici coreene de securitate pentru pace și unificare (Korean Security Policies Toward Peace and Unification)*, Korea, Asociația Coreeană de Studii Internaționale, 3–30.
11. Barry Buzan and Ole Wæver (1996–7) „Lunecoase? Contradictorii? Slabe sociologic?: răspunsurile Școlii de la Copenhaga” (‘Slippery? contradictory? sociologically untenable?: the Copenhagen School replies’), *Revistă de Studii Internaționale (Review of International Studies)*, 23:2, 143–52.
12. Buzan, Barry (1997) „Regiuni și regionalism dintr-o perspectivă globală” (‘Regions and Regionalism in a Global Perspective’), în Gavin Cawthra și Bjørn Møller

- (eds), *Restructurarea forțelor armate în Africa de Sud pentru apărare (Defensive Restructuring of the Armed Forces in Southern Africa)*, Aldershot: Ashgate, 21–31.
13. Buzan, Barry (1997) „Regindind securitatea după Răboiul Rece” (‘Rethinking Security After the Cold War’), *Cooperare și conflict (Cooperation and Conflict)*, 32:1, 5–28.
 14. Buzan, Barry (1998) „Asia Pacific: ce fel de regiune în ce fel de lume?” (‘The Asia Pacific: What Sort of Region in What Sort of World?’) în Anthony McGrew și Christopher Brook (eds.) *Asia-Pacific în noua ordine mondială (Asia-Pacific in the New World Order)*, Londra: Routledge, 68–87.
 15. Buzan, Barry (1998) „Concluzii: sistem versus unități în teoretizarea lumii a treia” (‘Conclusions: System Versus Units in Theorizing about the Third World’) în Stephanie Neuman (ed), *Teoria relațiilor internaționale și lumea a treia (International Relations Theory and the Third World)*, New York, St. Martin’s Press, 213–34.
 16. Buzan, Barry (1999–2000) „Logica securității regionale în lumea de după Războiul Rece” (‘The Logic of Regional Security in the Post-Cold War World’), în Bjorn Hettne et al. (eds) *Noul regionalism și viitorul securității și dezvoltării (The New Regionalism and the Future of Security and Development)*, Londra, Macmillan, și Volumul 4 al *Noului Regionalism (New Regionalism)*, 1–28. Versiune redactată în Fredrik Soşderbaum și Timothy Shaw (eds.) (2002) *Perspective asupra noului regionalism (Approaches to the New Regionalism)*, Palgrave.
 17. Wæver, Ole și Barry Buzan (2000) „Europa și Orientul Mijlociu – o analiză inter-regională: noul concept de strategie al NATO și teoria complexelor de securitate” (‘Europe and the Middle East – an inter-regional analysis: NATO’s New Strategic Concept and the Theory of Security Complexes’), în Sven Behrendt și Christian-Peter Hanelt (eds), *Limitați la cooperare: Europa și Orientul Mijlociu (Bound to Cooperate: Europe and the Middle East)*, Bertelsmann Foundation Publishers, Guetersloh, 55–106.
 18. Buzan, Barry (2001) „Securitatea umană în perspectivă internațională” (‘Human Security in International Perspective’), în Mely Anthony și Mohamed Jawhar Hassan (eds), *Asia Pacific într-un nou mileniu: provocări politice și de securitate (The Asia Pacific in the New Millennium: Political and Security Challenges)*, ISIS Malaysia, 583–596. Buzan, Barry (2003) „Arhitectura securității în Asia: interacțiunea nivelurilor regionale și globale” (Security architecture in Asia: the interplay of regional and global levels’), *The Pacific Review*, 16:2, 143–73. Buzan, Barry (2006) „Agenda schimbătoare a securității militare” (‘The Changing Agenda of Military Security’) în Hans Guşnter Brauch, John Grin, Czeslaw Mesjasz, Navnita Chadha Behera, Beşchir Chourou, Ursula Oswald Spring, P. H. Liotta, Patricia Kameri-Mbote (ed.) *Globalizare și schimbări climaterice (Globalisation and Environmental Challenges)*, Berlin: Springer-Verlag.
 19. Buzan, Barry și Lene Hansen (2008) *Evoluția studiilor de securitate internațională (The Evolution of International Security Studies)*, Cambridge: Cambridge University Press.